

Tadeusz Dmochowski

Zmiany w strukturze etnicznej Litwy, Łotwy i Estonii 1959–2000/2001. Aspekt rosyjski

W 1940 r. trzy niepodległe państwa nadbałtyckie Litwa, Łotwa i Estonia utraciły niepodległość zostając przekształcone w Socjalistyczne Republiki Radzieckie (SRR) i anektowane przez ZSRR. W zaanektowanych państwach w 1941 r. dokonano pierwszej fali przymusowych wysiedleń – z Litwy 18 tys. osób, Łotwy 17 tys. i Estonii 10 tys. osób, które przesiedlono na Syberię i do Kazachstanu. Kolejnej fali wysiedleń dokonano w l. 1948 i 1949 (wg ówczesnej stalinowskiej terminologii wysiedleniu poddano osoby zaliczone do kategorii „bandity i bandposobniki iz kułaków”) – w 1948 r. wysiedlono 49 tys. osób z Litwy do Kraju Krasnojarskiego, obwodu irkuckiego i Buriacji (Buriat-Mongolii) a w 1949 r. wysiedlono 42 tys. osób z Łotwy, 20 tys. z Estonii i 32 tys. z Litwy do Kraju Krasnojarskiego, obwodu omskiego, irkuckiego i amurskiego. Kolejna fala wysiedleń tym razem tzw. „kułaków” nastąpiła w 1951 r. i dotknęła mieszkańców republik nadbałtyckich, Mołdawii, zachodniej Ukrainy i zachodniej Białorusi (35 tys. osób), których wywieziono do Kraju Krasnojarskiego, obwodu tiumeńskiego, Jakucji i Kazachstanu¹.

Słabnięcie centralnych struktur państwa radzieckiego w latach 1988–1991 oraz polityka dążącego do utworzenia niepodległego państwa rosyjskiego Borysa Jelcyna przyczętowała upadek imperium i przyczyniła się do odzyskania niepodległości przez Litwę, Łotwę i Estonię, które będąc „najmniej sowieckimi regionami” rozpoczęły „polityczną rewolucję regionów”².

Pierwszym krokiem ku odzyskaniu niepodległości było ustawowe przywrócenie językom narodowym statusu języka państwowego. Pierwsza, 7 grudnia 1988 r., uczyniła to Estonia, a w ślad za nią Litwa i Łotwa, a po nich Ukraina i Białoruś³. Kolejnym

¹ P. Poljan, *Geografia nasilstwianych migracji w SSSR*, „Nasielenije i obszczestwo”, ijun 1999, nr 37, <http://www.demoscope.ru/acrobat/ps37.pdf>, odsłona 06.05.2007.

² W. Marciniak, *Rozgrabione imperium. Upadek Związku Sowieckiego i powstanie Federacji Rosyjskiej*, wyd. II, Kraków 2004, s. 169.

³ Przed 1988 r. język narodowy był językiem państwowym tylko w Armenii, Azerbejdżanie i Gruzji, no i oczywiście w Rosji.

krokiem było przywrócenie tradycyjnej symboliki narodowej (pierwsza uczyniła to Estonia 25 czerwca 1988 r.). Następnym zaś ogłoszenie deklaracji suwerenności przez Estońską SRR (16 listopada 1988 r.), Litewską SRR (18 maja 1989 r.) i Łotewską SRR (28 lipca 1989 r.). Rosja uczyniła ten krok 12 czerwca 1990 r.⁴

Ostatnim krokiem było ogłoszenie deklaracji o odnowieniu niepodległości. Przez Litwę 11 marca 1990 r., Estonię 30 marca 1990 r. i Łotwę 4 maja 1990 r.⁵ Odnowienie miało tu wymowę symboliczną, podkreślającą, że wszystkie trzy państwa padły w 1940 r. ofiarą przemocy i radzieckiej okupacji. Próba przywrócenia władzy Moskwy (Gorbaczowa) w trzech republikach (za pomocą przewrotów wojskowych w styczniu 1991 r.) zakończyła się niepowodzeniem a „kropkę nad i” postawił przywódca Rosji Jelcyn (wybrany 12 czerwca 1991 r. na prezydenta Rosji) przybywając do trzech republik i podpisując z nimi umowy polityczne.

Wszystkie trzy nadbałtyckie republiki odmówiły zarówno prowadzenia rozmów na temat reorganizacji ZSRR (propozycja Gorbaczowa utworzenia w miejsce ZSRR Związku Suwerennych Państw z września 1991 r.), jak i przystąpienia do Wspólnoty Niepodległych Państw. Kolejnym etapem na drodze umocnienia własnej niepodległości i powrotu do kręgu cywilizacji zachodniej było przystąpienie Litwy, Łotwy i Estonii do NATO oraz członkostwo w Unii Europejskiej.

Tabela 1. Podstawowe dane demograficzne dotyczące Estonii, Łotwy i Litwy (2000/2001)⁶

	Estonia	Łotwa	Litwa
Powierzchnia w km ²	45 228	64 589	65 300
Gęstość zaludnienia w osobach na km ²	30,3	36,8	53,4
Data spisu powszechnego ludności	31 marzec 2000	31 marzec 2000	6 kwiecień 2001
Liczba ludność	1 370 052	2 377 383	3 483 972
mężczyźni	631 851	1 094 964	1 629 148
kobiety	738 201	1 282 419	1 854 824
mężczyźni w %	46,1	46,1	46,8
kobiety w %	53,9	53,9	53,2
liczba kobiet na 1 000 mężczyzn	1 168	1 171	1 139
ludność miejska	923 211	1 618 144	2 332 098
ludność wiejska	446 841	759 239	1 151 874
ludności miejska w %	67,4	68,1	66,9
ludności wiejska w %	32,6	31,9	33,1
Stolica	Tallin	Ryga	Wilno
Liczba mieszkańców stolicy	400 378	764 329	542 287

⁴ W. Marciniak, op.cit., s. 170; Cz. Mojsiewicz, *Wspólnota Niepodległych Państw*, Poznań 2000, s. 12.

⁵ W. Marciniak, op.cit., s. 170.

⁶ *2000 round of population and housing censuses in Estonia, Latvia and Lithuania*, Vilnius 2003, s. 18.

Jednym z najważniejszych procesów wynikających z rozpadu ZSRR, obok zmniejszenia się rosyjskiej przestrzeni państwowej i cofnięcia się rosyjskiej państwowości (przed 1991 r. w formie ZSRR) na wschód, były zmiany demograficzne w byłych republikach radzieckich i odpływ Rosjan z terytoriów zajętych niegdyś przez Rosję do własnego państwa.

Przed aneksją państw nadbałtyckich w 1940 r. mniejszość rosyjska na Litwie liczyła niecałe 50,5 tys. (2,48% ludności) (wg spisu powszechnego z 17.11.1923 r., bez rejonu Kłajpedy; Litwę zamieszkiwało wówczas niecałe 2,03 mln osób, z czego wg spisu blisko 84% stanowili Litwini)⁷, na Łotwie liczebność mniejszości rosyjskiej sięgała 168,3 tys. (8,8%) (wg spisu z 1935 r.; Łotwę zamieszkiwało wówczas 1,9 mln ludzi, w tym 1,46 mln (77%) Łotyszy⁸. W Estonii mieszkało 92,6 tys. Rosjan (8,2% ludności) (wg spisu z 1934 r.; Estonię zamieszkiwało wówczas 1,12 mln ludzi, z czego Estończycy stanowili 88,2%)⁹.

Tabela 2. Struktura narodowościowa Litewskiej, Łotewskiej i Estońskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej wg spisu powszechnego z 15 stycznia 1959 r., w tysiącach i procentach¹⁰

	Litwa		Łotwa		Estonia	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
Ogółem	2 711,445	100,000	2 093,458	100,000	1 196,791	100,000
Litwini	2 150,767	79,320	32,383	1,550	1,616	0,140
Łotysze	6,318	0,230	1 297,881	62,000	2,888	0,240
Estończycy	0,352	0,010	4,610	0,220	892,653	74,590
Rosjanie	231,014	8,520	556,448	26,580	240,227	20,070
Ukraińcy	17,692	0,650	29,440	1,400	15,769	1,320
Białorusini	30,256	1,120	61,587	2,940	10,930	0,910
Żydzi	24,672	0,910	36,592	1,750	5,436	0,450
Polacy	230,107	8,490	59,774	2,860	2,256	0,190
Inni	20,267	0,750	14,743	0,700	25,016	2,090

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Всесоюзная перепись населения 1959 года. Национальный состав населения по республикам СССР, РГАЭ РФ (byłe ЦГАНХ СССР), f. 1562, op. 336, jedn.chr. 1566a–1566d (Таблица 3,4: Распределение населения по национальности и родному языку).

⁷ J. Ochmański, *Historia Litwy*, Wrocław 1990, s. 303. W spisie z 1923 r. liczba Litwinów była jednak zawyżona i stanowili oni ok. 80% ludności kraju – ibidem.

⁸ Tablica 4–17: Resident population by ethnicity at the beginning of the year by Ethnicity, Indicator and Year, Matrix: 4–17a, <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>, odsłona 06.05.2007. Liczba ludności Łotwy wynosiła wg spisu z 1935 r. 1 905 936 osób, w tym 1 467 035 Łotyszy, 168 266 Rosjan i 93 370 (4,9%) Żydów, którzy stanowili trzecią co do wielkości narodowość na Łotwie.

⁹ J. Viikberg, *Ethnic minorities in Estonia: past and present*, (Paper delivered at the conference Multicultural Estonia in Helsinki, 26.12.1998), http://www.einst.ee/factsheets/ethnic_minor/, (oficjalna strona Instytutu Estońskiego), odsłona 12.05.2007; http://www.einst.ee/factsheets/factsheets_uus_kuju/ethnic_issues_in_estonia.htm, odsłona 12.05.2007.

¹⁰ Всесоюзная перепись населения 1959 года. Национальный состав населения по республикам СССР, РГАЭ РФ (byłe ЦГАНХ СССР), f. 1562, op. 336, jedn. chr. 1566a–1566d (Таблица 3,4:

Wg pierwszego spisu powszechnego przeprowadzonego w ZSRR po II wojnie światowej, i to dopiero kilkanaście lat po jej zakończeniu (1959 r.), Litwini stanowili 79,32% (2,15 mln), Łotysze 62% (1,29 mln) a Estończycy 74,59% (0,89 mln) mieszkańców swoich rodzimych republik. Rosjan zaś było wówczas na Litwie 231 tys. (8,52% ludności), na Łotwie 556 tys. (26,58%) a w Estonii 240 tys. (20,07%).

Trzydzieści lat później, wg ostatniego spisu powszechnego przeprowadzonego w ZSRR w 1989 r., tylko liczebność Litwinów wzrosła zarówno w wymiarze bezwzględnym jak i procentowym (choć w tym drugim minimalnie) – do 2,92 mln i 79,58%. Liczebność Łotyszy i Estończyków wzrosła zaś jedynie w wymiarze bezwzględnym (do odpowiednio 1,38 mln i 0,96 mln) i poważnie spadła w wymiarze procentowym z 62% do 52,04% (Łotysze), i z 74,59% do 61,52% (Estończycy). Z kolei liczebność Rosjan wzrosła zarówno w liczbach bezwzględnych jak i w stosunku procentowym. Na Litwie wzrosła do 344,5 tys. (9,37% ludności), na Łotwie do 905,5 tys. (33,96%) i w Estonii do 474,8 tys. (30,33%). Razem było to ponad 1,7 mln Rosjan na 7,9 mln mieszkańców trzech nadbałtyckich republik.

Tabela 3. Struktura narodowościowa Litewskiej, Łotewskiej i Estońskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej wg spisu powszechnego z 12 stycznia 1989 r., w tysiącach i procentach¹¹

	Litwa		Łotwa		Estonia		Litwa, Łotwa i Estonia razem (w tys.)
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %	
Ogółem	3 674,802	100,00	2 666,567	100,00	1 565,662	100,00	7 907,031
Litwini	2 924,251	79,58	34,630	1,30	2,568	0,16	2 961,449
Łotysze	4,229	0,11	1 387,757	52,04	3,135	0,20	1 395,121
Estończycy	0,598	0,02	3,312	0,12	963,281	61,52	967,191
Rosjanie	344,455	9,37	905,515	33,96	474,834	30,33	1 724,804
Ukraińcy	44,789	1,22	92,101	3,45	48,271	3,08	185,161
Białorusini	63,169	1,72	119,702	4,49	27,711	1,77	210,582
Żydzi	12,314	0,33	22,897	0,86	4,613	0,29	39,824
Polacy	257,994	7,02	60,416	2,27	3,008	0,19	321,418
Inni	23,003	0,63	40,237	1,51	38,241	2,46	101,481

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Рабочий архив Госкомстата России. Таблица 9с: Распределение населения по национальности и родному языку.

Odzyskanie niepodległości przez Litwę, Łotwę i Estonię wydatnie przyczyniło się do odwrócenia niekorzystnej dla tych krajów tendencji wzrostu liczebności i udziału procentowego ludności rosyjskiej w ogólnej liczbie mieszkańców tych państw. Podstawową

Распределение населения по национальности и родному языку), http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_59.xls, odsłona 06.05.2007.

¹¹ Рабочий архив Госкомстата России. Таблица 9с: Распределение населения по национальности и родному языку, http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.xls, odsłona 06.05.2007.

przyczyną odwrócenia tej tendencji była przede wszystkim emigracja Rosjan oraz niski lub ujemny przyrost naturalny wśród mniejszości rosyjskiej. Zaowocowało to zmniejszeniem się liczby Rosjan na Litwie z 344,5 tys. (9,37%) do 219,8 tys. (6,31%), na Łotwie z 905,5 tys. (33,96%) do 702,5 tys. (29,58%) oraz w Estonii z 474,8 tys. (30,33%) do 351,2 tys. (25,63%)

Czynnik niskiego lub ujemnego przyrostu naturalnego był jednak charakterystyczny dla wszystkich narodów zamieszkujących nadbałtyckie państwa¹², w tym Litwinów, Łotyszy i Estończyków. Podobnie jak i tendencja spadku ogólnej liczebności populacji

Tabela 4. Struktura narodowościowa Litwy, Łotwy i Estonii wg spisów powszechnych z 31 marca 2000 r. (Estonia i Łotwa) i 6 kwietnia 2001 r. (Litwa) w tysiącach i procentach¹³

	Litwa		Łotwa		Estonia	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
Ogółem	3 484,0	100,00	2375,339	100,00	1 370,1	100,00
Litwini	2 907,3	83,45	33,334	1,40	2,1	0,15
Łotysze	3,0	0,08	1369,432	57,65	2,3	0,17
Estończycy	0,4	0,01	2,645	0,11	930,2	67,90
Rosjanie	219,8	6,31	702,526	29,58	351,2	25,63
Ukraińcy	22,5	0,65	63,558	2,68	29,0	2,12
Białorusini	42,9	1,23	97,064	4,09	17,3	1,26
Żydzi	4,0	0,12	10,376	0,44	2,2	0,16
Polacy	235,0	6,74	59,461	2,50	2,2	0,16
Inni	49,1	1,41	36,943	1,56	33,6	2,45

¹² Zob. np. ujemny przyrost naturalny na Litwie w l. 2000–2006 (*dane szacunkowe)

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
Przyrost/ubytek naturalny	-4 770	-8 853	-11 058	-10 392	-10 921	-13 258	-13 638

Źródło: Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybes, <http://www.stat.gov.lt/en/pages/view/?id=1386> odsłona 10.05.2007.

Wskaźniki demograficzne na Litwie, Łotwie i Estonii w 2005 r.

	Ludność styczeń 2005 (w tys.)	Urodzenia na 1 000 osób	Zgony na 1 000 osób	Przyrost/ubytek naturalny na 1 000 osób	Migracja netto na 1 000 osób	Saldo ruchu naturalnego i migracyjnego ludności na 1 000 osób	Ludność styczeń 2006 (w tys.)
Litwa	3,425	8,9	12,9	-4,0	-3,0	-7,0	3,401
Łotwa	2,306	9,3	14,2	-4,9	-0,5	-5,4	2,294
Estonia	1,347	10,6	13,1	-2,5	-0,3	-2,8	1,343

Źródło: EUROSTAT, Chronos Database. Table 1: Demographic Indicators in Europe 2005, <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?id=402>.

¹³ 2000 round of population..., op.cit., s. 26 (Litwa i Estonia); *Itogi pieriepisi nasielenija Latwii*, „Demoskop Weekly” z 10–23.09.2001, nr 33–34, <http://demoscope.ru/weekly/033/print.php>, s. 2, odsłona 06.05.2007.

wszystkich trzech narodów w okresie 1989–2000/2001: Litwinów z 2,92 min (79,58%) do 2,9 min (83,45%), Łotyszy z 1,38 min (52,04%) do 1,36 min (57,65%) i Estończyków z 0,96 min (61,52%) do 0,93 min (67,90%).

W grupie „inni” w Estonii największe grupy narodowościowe tworzą: Finowie 11,8 tys. (0,86% ogółu populacji), Tatarzy 2,6 tys. (0,19%) i Niemcy 1,9 tys. (0,13%). Na Litwie: Niemcy 3,2 tys. (0,09% ogółu populacji), Tatarzy 3,2 tys. (0,09%) i Cyganie (Romowie) 2,6 tys. (0,07%). Na Łotwie zaś: Cyganie (Romowie) 8,2 tys. (0,34% ogółu populacji), Niemcy 3, 5 tys. (0,15%) i Tatarzy 3,2 tys. (0,13%).

Tabela 5. Zmiany w strukturze etnicznej Litwy w latach 1959–2001 w tysiącach i procentach¹⁴

	1959		1989		2001	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
Litwa						
Ogółem	2 711,445	100,00	3 674,802	100,00	3484,0	100,00
Litwini	2 150,767	79,32	2 924,251	79,58	2907,3	83,45
Łotysze	6,318	0,23	4,229	0,11	3,0	0,08
Estończycy	0,352	0,01	0,598	0,02	0,4	0,01
Rosjanie	231,014	8,52	344,455	9,37	219,8	6,31
Ukraińcy	17,692	0,65	44,789	1,22	22,5	0,65
Białorusini	30,256	1,12	63,169	1,72	42,9	1,23
Żydzi	24,672	0,91	12,314	0,33	4,0	0,12
Polacy	230,107	8,49	257,994	7,02	235,0	6,74
Inni	20,267	0,75	23,003	0,63	49,1	1,41

Źródło: opracowanie własne na podstawie: dane dla roku 1959 – Всесоюзная перепись населения 1959 года. Национальный состав населения по республикам СССР, РГАЭ РФ (byie ЦГАНХ СССР), f. 1562, op. 336, jedn.chr. 1566a–1566d (Таблица 3,4: Распределение населения по национальности и родному языку); dane dla roku 1989 – Рабочий архив Госкомстата России. Таблица 9с: Распределение населения по национальности и родному языку; dane dla lat 2000/2001 – 2000 round of population and housing censuses in Estonia, Latvia and Lithuania, Vilnius 2003, s. 26 (Litwa i Estonia); Itogi pieriepisi nasielenija Latwii, „Demoskop Weekly” 10–23.09.2001, nr 33–34.

Wg spisu powszechnego z 06.04.2001 liczba stałych mieszkańców Litwy wynosiła 3 483 972. Od spisu z 1989 r. liczba ludności spadła o 190,8 tys. (5%) – w tym przyrost naturalny dał wzrost o 33,7 tys. (urodzenia 546,1 tys. zgony 512,4), a saldo migracji

¹⁴ Dane dla roku 1959 – Всесоюзная перепись населения 1959 года. Национальный состав населения по республикам СССР, РГАЭ РФ (byie ЦГАНХ СССР), f. 1562, op. 336, jedn.chr. 1566a–1566d (Таблица 3,4: Распределение населения по национальности и родному языку), http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_59.xls odsłona 06.05.2007. Dane dla 1989 r. – Рабочий архив Госкомстата России. Таблица 9с: Распределение населения по национальности и родному языку, http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.xls odsłona 06.05.2007. Dane dla lat 2000/2001 – 2000 round of population..., op.cit., s. 26 (Litwa i Estonia); Itogi pieriepisi nasielenija Latwii, „Demoskop Weekly” z 10–23.09.2001, nr 33–34, <http://demoscope.ru/weekly/033/print.php>, s. 2 odsłona 06.05.2007.

spadek o 224,5 tys. (imigracja 72,2 tys., emigracja 296,7 tys.). Wśród ogółu mieszkańców w 2001 r. Litwini stanowili 83,45%, Polacy 6,74%, Rosjanie 6,31%, a pozostali 3,5%¹⁵.

Tabela 6. Zmiany w strukturze etnicznej Łotwy w latach 1959–2000 w tysiącach i procentach¹⁶

	1959		1989		2000	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
Łotwa						
Ogółem	2 093,458	100,00	2 666,567	100,00	2 375,339	100,00
Litwini	32,383	1,55	34,630	1,30	33,334	1,40
Łotysze	1 297,881	62,00	1 387,757	52,04	1 369,432	57,65
Estończycy	4,610	0,22	3,312	0,12	2,645	0,11
Rosjanie	556,448	26,58	905,515	33,96	702,526	29,58
Ukraińcy	29,440	1,40	92,101	3,45	63,558	2,68
Białorusini	61,587	2,94	119,702	4,49	97,064	4,09
Żydzi	36,592	1,75	22,897	0,86	10,376	0,44
Polacy	59,774	2,86	60,416	2,27	59,461	2,50
Liwowie*	0,185	0,01	0,135	0,00	0,177	0,00
Inni	14,558	0,69	40,102	1,51	36,766	1,55

* W tabeli wyodrębniono dodatkowo wymierającą grupę Liwów, autochtonicznej ludności Łotwy (w 1959 r. 185 osób, w 1989 r. 135 osób i w 2000 r. 177 osób). Ich liczebność w procentach jest mniejsza niż 0,01 (w 1959 – 0,0088%, w 1989 r. 0,0050%, i w 2000 r. 0,0074%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: dane dla roku 1959 – Всесоюзная перепись населения 1959 года. Национальный состав населения по республикам СССР, РГАЭ РФ (byłe ЦГАНХ СССР), f. 1562, op. 336, jedn. ehr. 1566a–1566d (Таблица 3,4: Распределение населения по национальности и родному языку); dane dla roku 1989 – Рабочий архив Госкостата России. Таблица 9с: Распределение населения по национальности и родному языку; dane dla lat 2000/2001 – 2000 round of population and housing censuses in Estonia, Latvia and Lithuania, Vilnius 2003, s. 26 (Litwa i Estonia); *Itogi pieriepisi nasielenija Latvii*, „Demoskop Weekly” 10–23.09.2001, nr 33–34.

W porównaniu ze spisem z 1989 r. liczba ludności Łotwy spadła w 2000 r. o 291,2 tys. (10,9%), w tym Łotyszy o 18,3 tys. a Rosjan o blisko 203 tys. Procentowy udział Łotyszy wzrósł natomiast z 52,04% do 57,65, natomiast Rosjan zmalał z 33,96% do 29,58%.

Wg spisu z 31 marca 2000 r. liczba stałych mieszkańców Estonii 1 370 052 i w porównaniu z 1989 r. zmniejszyła się o 195 610 (12,5%). Udział Estończyków w porównaniu do 1989 r. zwiększył się z 61,5% do 67,9%, co wynika nie ze wzrostu liczebności Estończyków lecz ze zmniejszenia się liczby nieestończyków. Ludność Estonii ogółem zmniejszyła się pomiędzy obu spisami przede wszystkim z powodu ujemnego przyrostu naturalnego (o 42 074 osoby) i emigracji (85 469)¹⁷.

¹⁵ 2000 round of population..., op.cit., s. 16–17.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ 2000 round of population..., op.cit., s. 9–10.

Tabela 7. Zmiany w strukturze etnicznej Estonii w latach 1959–2000 w tysiącach i procentach¹⁸

	1959		1989		2000	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
Estonia						
Ogółem	1 196,791	100,00	1 565,662	100,00	1 370,1	100,00
Litwini	1,616	0,14	2,568	0,16	2,1	0,15
Łotysze	2,888	0,24	3,135	0,20	2,3	0,17
Estończycy	892,653	74,59	963,281	61,52	930,2	67,90
Rosjanie	240,227	20,07	474,834	30,33	351,2	25,63
Ukraińcy	15,769	1,32	48,271	3,08	29,0	2,12
Białorusini	10,930	0,91	27,711	1,77	17,3	1,26
Żydzi	5,436	0,45	4,613	0,29	2,2	0,16
Polacy	2,256	0,19	3,008	0,19	2,2	0,16
Inni	25,016	2,09	38,241	2,46	33,6	2,45

Źródło: opracowanie własne na podstawie: dane dla roku 1959 – Всесоюзная перепись населения 1959 года. Национальный состав населения по республикам СССР, РГАЭ РФ (bycie ЦГАНХ СССР), f. 1562, op. 336, jedn. chr. 1566a–1566d (Таблица 3,4: Распределение населения по национальности и родному языку); dane dla roku 1989 – Рабочий архив Госкостата России. Таблица 9с: Распределение населения по национальности и родному языку; dane dla lat 2000/2001 – 2000 round of population and housing censuses in Estonia, Latvia and Lithuania, Vilnius 2003, s. 26 (Litwa i Estonia); *Itogi pieriepisi nasielenija Latwii*, „Demoskop Weekly” 10–23.09.2001, nr 33–34.

W latach 1992–2003 do Rosji przybyło z Łotwy 22 760, z Litwy 3465 i z Estonii 14 571 osób zarejestrowanych¹⁹ w Rosji jako uchodźcy i wymuszeni przesiedleńcy a na 01.01.2004 r. ich liczba (po zdjęciu z ewidencji) zmniejszyła się odpowiednio do 2325, 493, i 2003 osób. Największa fala imigracji osób zarejestrowanych przypadła na lata 1993–1997²⁰.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Zarejestrowanych tj. osób, które otrzymały status uchodźcy czy przesiedleńca. Uchodźcy – osoby nie mające rosyjskiego obywatelstwa.

²⁰ Tabela: Численность лиц, получивших статус беженцев и вынужденных переселенцев в России в 1992–2003 годах и состоящих на учете по состоянию на 01.01.2004, http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus_ref.xls, odsłona 06.05.2007. Tabelę opracowano w oparciu o: Информационные бюллетени ФМС России, Москва 1993–1999, Информационно-статистический сборник nr 1 ФМС МВД России, Москва 2002, Численность и миграция населения Российской Федерации. Москва: Госкомстат России 1994–2001.

Tabela 8. Liczebność zarejestrowanych uchodźców i przymusowych przesiedleńców z Łotwy, Litwy i Estonii, którzy udali się do Rosji w latach 1992–2003 z wyszczególnieniem lat 1993–1997²¹

Państwo	Rok					razem w l. 1993–1997	razem w l. 1992–2003
	1993	1994	1995	1996	1997		
Łotwa	4 156	5 929	5 426	3 856	2 198	21 565	22 760
Litwa	468	1 190	720	440	278	3 096	3 465
Estonia	1 992	2 784	3 171	3 084	2 115	13 146	14 571
Razem	6 616	9 903	9 317	7 380	4 591	37 807	40 796

Źródła: Информационные бюллетени ФМС России, Москва 1993–1999; Информационно-статистический сборник, nr 1 ФМС МВД России, Москва 2002; Численность и миграция населения Российской Федерации, Москва: Госкомстат России 1994–2001.

Wg szacunków wymuszony napływ przesiedleńców z krajów WNP i trzech krajów nadbałtyckich kilkakrotnie przewyższał liczebność oficjalnie zarejestrowanych przesiedleńców i uchodźców, których statystyki są bardziej odbiciem ograniczonej rosyjskiej polityki przyjmowania imigrantów (brak państwowej pomocy dla imigrantów, polityka przydzielania statusu prowadzona przez FMS (Federalnaja Migracjonnaja Służba), polityka rejestracji w miejscu zamieszkania prowadzona na szczeblu regionalnym) niż faktycznym odzwierciedleniem rozmiarów procesu imigracyjnego²².

Tabela 9. Imigracja z Łotwy, Litwy i Estonii do Rosji w latach 1992–1997 w tysiącach²³

Państwo	Rok						lata 1992–1997
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	
Łotwa, Litwa, Estonia razem	67,065	*59,638	**46,076	27,576	17,151	10,926	***228,432
Łotwa	27,271	25,891	26,37	14,859	8,227	5,658	108 276
Litwa	15,354	19,407	8,456	4,126	3,055	1,785	52 183
Estonia	24,44	14,34	11,25	8,591	5,869	3,483	67 973

Źródło: Goskomstat Rossijskoj Fiederacji.

W tabeli błędnie podliczono sumę dla lat 1993 i 1994 podając odpowiednio: *126,703 (zamiast 59,638) i **56,076 (zamiast 46,076), co dawałoby również błędną sumę dla lat 1992–1997 ***305,497 (zamiast 228,432).

²¹ Ibidem.

²² G. Witkowskaja, *Diesiat let wynuzdiennych migracij w Rossiju*, „Nasielenije i obszczestwo no-jabr 1998”, nr 32, <http://www.demoscope.ru/acrobat/ps32.pdf>, odłona z 06.05.2007.

²³ Ibidem.

Jednym z najdonioślejszych skutków odzyskania niepodległości przez Litwę, Łotwę i Estonię stało się znaczące zmniejszenie liczebności ludności rosyjskiej w ciągu dziesięciolecia 1991–2001 we wszystkich trzech republikach nadbałtyckich, co – współgrając z ogólną tendencją wymierania Rosjan – okazało się stałą tendencją charakterystyczną również dla lat następnych. Zdecydowaną większość spośród 229,4 tys. emigrantów do Rosji z krajów nadbałtyckich w l. 1992–1997 stanowili Rosjanie.

Tabela 10. Zmiany ilościowe i procentowe w liczebności Rosjan oraz Litwinów, Łotyszów i Estończyków w ich ojczystych republikach w latach 1959–2000 (Łotwa, Estonia)/2001 (Litwa)

	1959		1989		2000/2001	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
Litwa						
Ogółem	2 711,445	100,00	3 674,802	100,00	3 484,000	100,00
Litwini	2 150,767	79,32	2 924,251	79,58	2 907,300	83,45
Rosjanie	231,014	8,52	344,455	9,37	219,800	6,31
Łotwa						
Ogółem	2 093,458	100,00	2 666,567	100,00	2 375,339	100,00
Łotysze	1 297,881	62,00	1 387,757	52,04	1 369,432	57,65
Rosjanie	556,448	26,58	905,515	33,96	702,526	29,58
Estonia						
Ogółem	1 196,791	100,00	1 565,662	100,00	1 370,100	100,00
Estończycy	892,653	74,59	963,281	61,52	930,200	67,90
Rosjanie	240,227	20,07	474,834	30,33	351,200	25,63

Tabela 11. Struktura narodowościowa Łotwy i Estonii w 2006 r. w tysiącach i procentach²⁴.

	Łotwa		Estonia	
	w tys.	w %	w tys.	w %
Ogółem	2 294,590	100,00	1 344,684	100,00
Litwini	31,328	1,36	2,079	0,15
Łotysze	1 354,173	59,02	2,230	0,16
Estończycy	2,537	0,11	921,908	68,56
Rosjanie	652,826	28,45	345,168	25,67
Ukraińcy	58,222	2,54	28,321	2,11
Białorusini	86,658	3,78	16,316	1,22
Żydzi	9,743	0,42	1,939	0,14
Polacy	55,754	2,43	2,097	0,15
Inni	43,349	1,89	24,626	1,83

Źródło: Central Statistical Bureau of Latvia, Statistics Estonia (agencja rządowa podlegająca Ministerstwu Finansów).

²⁴ Łotwa: Tablica 4–17: Resident population by ethnicity at the beginning of the year by Ethnicity, Indicator and Year, Matrix: 4–17a, , odstona 06.05.2007; Estonia, <http://pub.stat.ee/px-web.2001/DIALOG/Saveshow.asp>.

Liczebność Rosjan zwiększająca się w okresie pomiędzy pierwszym powojennym i ostatnim w historii ZSRR spisem powszechnym uległa poważnemu zmniejszeniu i nadal się zmniejsza w liczbach bezwzględnych, choć już nie w takim tempie, jak w latach wcześniejszych. W okresie pomiędzy 1989 a 2000/2001 r. na Litwie ubyło blisko 125 tys. Rosjan, na Łotwie blisko 203 tys., a w Estonii blisko 124 tys. Rosjan, co w sumie daje pokaźną liczbę ponad 450 tys. osób.

W ciągu następnych kilku lat pomiędzy spisem z 2000 r. i szacunkiem z 2006 r. liczba Rosjan na Łotwie uległa obniżeniu o kolejne 50 tys. (tj. o 7%) a w Estonii o 6 tys. (o 1,7%). W związku z ostatnim zaostreniem stosunków estońsko-rosyjskich (na tle przeniesienia pomnika żołnierza armii radzieckiej z centrum Tallina), czy litewsko-rosyjskich (zawieszenie dostaw ropy naftowej na Litwę rurociągiem „Przyjaźń”) można oczekiwać, że postawa Rosji jest nie tylko uważnie obserwowana w Tallinie lecz również w Rydze i Wilnie, które zdają sobie sprawę z możliwości wykorzystywania mniejszości rosyjskiej w charakterze „piątej kolumny” w stosunkach pomiędzy trzema krajami nadbałtyckimi a Rosją.